

การศึกษาภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีน
กรณีศึกษาหมู่บ้านหยางลี่ชิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน

A study of auspicious pictures and words of Chinese

New Year woodblock printings:

A case study of Yangliuqing Village, Municipality of Tianjin,
People's Republic of China

เจษฎา นิลสงวนเดชะ¹

Jessada Ninsa-nguandecha

Abstract

This study aimed to investigate paintings and auspicious words in Chinese New Year woodblock printings, a case study of Yangliuqing Village, Municipality of Tianjin, People's Republic of China in order to learn the context of the pictures and auspicious words focusing on their sources and meanings, and to learn about the way of life in the pictures and auspicious words focusing on the viewpoints that reflect the Chinese way of life through their beliefs, traditions, and identities. The study employed the qualitative research method and collected data from documents and the field. The results of the study are presented using a descriptive approach and illustrations.

The results of the study revealed that the Chinese paintings and auspicious words with illustrations of deities, stories, and small children are related with Chinese culture and wisdom in terms of content and story as they can be reflected from the context and auspicious words in the paintings through their origins and meanings. The paintings are Chinese art with beautiful arrangement of the compositions of their contents. They can be produced by means of woodblock printing, handicraft or mixing painting techniques with handicraft and printing. The paintings can be outstanding with the depiction of joyful people at auspicious times in their colorful dresses and ornaments. Utensils, flowers, fruits and animals are all completed with details in the Chinese way of shape, proportions, patterns and colors that come

¹อาจารย์ สาขามานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

Lecturer, Chinese Department, School of Humanities and Applied Arts, University of the Thai Chamber of Commerce.

with auspiciousness desirable to the Chinese reflecting their way of life, beliefs, traditions and identities that are all invaluable.

Keywords: auspicious painting, auspicious wording, Chinese New Year woodblock printings, Yangliuqing Village, Chinese cultures.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้ฮวยพรตรุษจีน กรณีศึกษาหมู่บ้านหยางหลิวชิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน จากบริบทของภาพและคำมงคล โดยมุ่งเน้นด้านที่มาและความหมาย และศึกษาวิถีวัฒนธรรมจีนจากภาพและคำมงคล โดยศึกษามุมมองที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวจีนผ่านทางด้านคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และอัตลักษณ์จีน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยแบบความเรียงและแสดงด้วยภาพ

ผลจากการวิจัยพบว่า ภาพและคำมงคลจีนประเภทเทพเจ้า เด็กเล็ก และภาพที่เป็นเรื่องราว มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจีนทั้งด้านเนื้อหาและเรื่องราว ที่สามารถสะท้อนจากบริบทของภาพและคำมงคลผ่านที่มาและความหมาย เป็นศิลปะการวาดภาพกระบวนจีนที่มีกลวิธีการจัดแบ่งภาพได้สวยงามลงตัว การจัดองค์ประกอบมีการประยุกต์ภาพพิมพ์ไม้ ศิลปะหัตถกรรมผนวกวิธีการวาดภาพ งานฝีมือและการพิมพ์เข้าด้วยกัน สร้างรูปแบบที่โดดเด่น โดยใช้ภาพวาดแสดงความเป็นสิริมงคลและความเป็นสิริมงคลและความรื่นเริง เพียบพร้อมด้วยสีสันผ่านทางเครื่องประดับตกแต่ง สิ่งของเครื่องใช้ ดอกไม้ ผลไม้ และสัตว์ ล้วนแสดงรายละเอียดรูปแบบจีนได้อย่างละเอียดครบถ้วน ทั้งรูปทรง สัดส่วน ลวดลาย และสีสัน ผังด้วยความเป็นสิริมงคลที่ชาวจีนต่างปรารถนา อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตทางด้านคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและอัตลักษณ์แห่งความเป็นจีนอันทรงคุณค่า

คำสำคัญ: ภาพมงคล คำมงคล ภาพพิมพ์แกะสลักไม้ฮวยพรตรุษจีน หมู่บ้านหยางหลิวชิง วัฒนธรรมจีน

บทนำ

ประเพณีตรุษจีน เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามประเพณีของชาวจีนและชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก เมื่อถึงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีน ผู้คนนิยมติดประดับภาพฮวยพรตรุษจีน ซึ่งเรียกว่า “เหียนฮว่า” (年画) คือศิลปะการวาดภาพแขนงหนึ่งของชาวจีน มีเอกลักษณ์คือ สีที่ใช้วาดมีสีสดใส เนื้อหาหรือเรื่องราว แม้กระทั่งอักษรจีนในภาพก็มักจะเป็นสิ่งที่เป็นมงคล ภาพเหล่านี้ชาวจีนมักจะวาดและติดกันเพื่อความเป็นสิริมงคล ภาพฮวยพรตรุษจีนเกิดจากการนับถือศาสนาตั้งแต่ในยุคโบราณกาล รูปลักษณ์แรกสุดนั้นเป็นรูปเทพทวารบาล “เหมินเสิน” (门神) เทพผู้

พิทักษ์รักษาประตูบ้านประตูเมือง เป็นเทพเจ้าที่ได้รับความนิยมมากในหมู่ชาวบ้านทั่วไป (Zheng Jun, 2005, p. 17) ด้วยเหตุนี้ภาพวาดเทพทวารบาลจึงกลายเป็นภาพที่วาดขึ้นเพื่อใช้สำหรับการจัดปัดเป่า และขับไล่สิ่งชั่วร้าย วัฒนธรรมการติดภาพอวยพรในวันตรุษจีนนี้มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ตั้งแต่เป็นการวาดขึ้นหรือใช้หินประทับรูป ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่งจึงเกิดภาพพิมพ์ไม้ขึ้นเนื่องจากภาพพิมพ์ไม้สามารถทำได้คราวละมากๆ ถือเป็นวิธีการพิมพ์ภาพแต่ดั้งเดิม จนแพร่หลายไปทั่วประเทศจีน

ภาพพิมพ์อวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง เป็นภาพอวยพรตรุษจีนพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่แพร่หลายทางภาคเหนือของจีน ดังที่ นิริศ วศินานนท์ (2551, น. 44) ได้กล่าวถึงภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง โดยมองว่าเป็นการประยุกต์ภาพพิมพ์แกะสลักไม้ ศิลปะหัตถกรรมละครการแสดงของสมัยราชวงศ์ซ่ง ผสมผสานการวาดภาพ งานฝีมือและการพิมพ์เข้าด้วยกัน สร้างรูปแบบที่โดดเด่นโดยใช้ภาพวาดแสดงความเป็นสิริมงคล ความเป็นสิริมงคล ความรื่นเริงตามวิถีพื้นบ้านที่เต็มไปด้วยสีสันแห่งอารมณ์ ภาพพิมพ์แกะสลักไม้หยางหลิวซิงจึงเป็นผลงานล้ำค่าทางศิลปะการพิมพ์ที่มีเอกลักษณ์อันสัมพันธ์กับเทศกาลตรุษจีนและสื่อความรื่นเริง ความมุ่งมาดปรารถนาในด้านการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความมั่งคั่งสมบูรณ์พูนสุข ความสุขและการเฉลิมฉลองเทศกาลเป็นต้น ภาพอวยพรตรุษจีนมักมีการใช้สิ่งของที่เป็นรูปธรรมอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นสิริมงคลมาเป็นปัจจัยหลักในการผลิตภาพ เช่น ค้างคาวเป็นสัญลักษณ์แห่งวาสนากว้างเป็นสัญลักษณ์แห่งยศถาบรรดาศักดิ์ ผลท้อเป็นสัญลักษณ์แห่งอายุยืน (ปิยะแสง จันทวงศ์ไพศาล, 2552, น. 2) เป็นต้น เนื้อหาภาพมีอยู่มากมายหลายแบบ เช่น ภาพเทพเจ้า ภาพเด็กเล็ก ภาพที่เป็นเรื่องราว เป็นต้น ทั้งนี้ภาพอวยพรตรุษจีนดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ เรื่องราวหรือบุคคล และยังเป็นการให้ความรู้อันสะท้อนวิถีชีวิต เรื่องเล่า ตำนาน ขนบธรรมเนียมประเพณีของจีน ส่วนภาพมงคลที่เป็นภาพเขียนหรือเทพเจ้า จะช่วยปกป้องคุ้มครองผู้อยู่อาศัย ขับไล่ภูติผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้านเรือนอีกด้วย ภาพเหล่านี้ไม่เพียงแต่นำพาความสวยงามหลากหลายสีสันมาสู่ฤดูหนาว ยิ่งกว่านั้นก็คือได้พาเอาความสุขสดชื่นมาสู่ผู้คนด้วย

การศึกษาภาพและคำมงคลจากภาพอวยพรตรุษจีนของหมู่บ้านหยางหลิวซิงนี้ จึงเป็นอีกแหล่งความรู้สำคัญยิ่งที่จะสะท้อน ร้อยเรียง บอกเล่าเรื่องราวและบันทึกข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนอันลุ่มลึกและอุดมไปด้วยประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยขาดสาย สืบต่อยาวนานมาหลายศตวรรษ และเป็นการศึกษาเพื่อให้รู้ถึงการสร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะโดยใช้ภาพวาดและคำมงคลเป็นสื่อในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวจีนที่มีความงามทางด้านศิลปะ และเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนภาพวัฒนธรรมของชาวจีนอีกด้วย อนึ่ง ในแวดวงตำราวิชาการ หนังสือความรู้ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจีนที่เป็นภาษาไทยยังมีน้อย และบางตำราที่ปรากฏอยู่กลับพบว่ามีความคลาดเคลื่อนในเรื่องข้อมูลที่ผิดเพี้ยน โดยเฉพาะคำศัพท์เฉพาะที่มีการแปลผิดความหมาย และที่สำคัญหัวข้อวิจัยนี้ยังไม่เคยมีใครในประเทศไท่วิจัยมาก่อน ผู้วิจัยมีโอกาสดูไปศึกษา ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน และเป็นผู้สอนทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจีน จึงต้องการศึกษาและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแห่งแดนมังกรที่ถูกต้องแก่นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เพราะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจีนมิได้เป็นแค่วัฒนธรรมจีน หากแต่เป็นมรดกโลกอันทรงคุณค่า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทของภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวयरตฺรุษจีนหยางหลิวซิง
2. ศึกษาวิถีวัฒนธรรมจีนจากภาพและคำมงคลที่ปรากฏในภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวयरตฺรุษจีนหยางหลิวซิง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม (field research) โดยเลือกใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน และผู้สืบทอดงานศิลปะภาพพิมพ์ไม้อวयरตฺรุษจีนหมู่บ้านหยางหลิวซิง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ทั้งในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 4 คน โดยใช้ภาพและคำมงคลจากหมู่บ้านหยางหลิวซิง 3 กลุ่มตัวอย่าง ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นสำคัญ เลือกภาพประเภทเทพเจ้า เด็กเล็ก และภาพที่เป็นเรื่องราว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและวัฒนธรรมเชิงคุณภาพและสรุปผล โดยการ อธิบายแบบความเรียงและแสดงด้วยภาพ

ผลการวิจัย

ประชาชนในหมู่บ้านหยางหลิวซิงมีพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของตนอย่างชัดเจน และการสร้างสรรค์ภาพอวयरตฺรุษจีนมีรูปแบบแสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนอย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษา ที่มาและความหมายที่ปรากฏบนภาพ สามารถสะท้อนภูมิปัญญาจีนนำมาสู่การเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาพและคำมงคลมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวจีน สะท้อนคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอัตลักษณ์จีนดังนี้

1. ศึกษาบริบทของภาพและคำมงคล

ภาพอวयरตฺรุษจีนหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน เกี่ยวกับบริบททางด้านที่มาและความหมายของภาพ พบว่า ผลงานศิลปะกรรมภาพอวयरตฺรุษจีนหยางหลิวซิง ไม่ว่าจะอยู่ในประเภทเด็กเล็ก เทพเจ้า หรือที่เป็นเรื่องราว ล้วนมีที่มาจากภูมิปัญญาและกุศโลบายของบรรพบุรุษชาวจีนที่ได้คิดค้นและสืบทอดกันมา สาเหตุเนื่องจากความมุ่งมั่นที่จะเดินตามความหมายและคำอวयरที่ป็นสิริมงคลเหล่านั้น ซึ่งเมื่อมีแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งที่ป็นสิริมงคลแล้ว การค้นหาสิ่งที่ดีงามไ้เป็นมงคลแก่นตนเองนั้นจึงเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต โดยมีหลักของสัจธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ ทำให้เข้าใจในธรรมชาติและมองเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่บนโลกมากขึ้น เพราะความหมายมงคลของจีนนั้นคือคุณค่าของการเข้าใจธรรมชาติ เพื่อให้อยู่อย่างมีความสุข และสมปรารถนาทุกประการ ทางด้านความหมาย ผลงานศิลปะกรรมภาพอวयरตฺรุษจีนหยางหลิวซิง ล้วนเป็นภาษาเชิงสัญลักษณ์ที่มีความหมายบ่งบอกถึงชีวิตจิตใจความเป็นชนชาติจีนได้เป็นอย่างดี ความมงคลนี้แสดงออกโดย 3 ทาง คือ

1.1 การพ้องเสียง หมายถึง เสียงอ่านสิ่งของ หรือ เสียงอ่านตัวอักษรของคำและตัวอักษรนั้นๆ มีเสียงใกล้เคียงกับคำมวงคล อาจจะมีพ้องเสียงหนึ่งตัวอักษร หลายตัว หรือทั้งหมด เมื่อนำมาประกอบกันเป็นคำแล้วมีความหมายไปในทางสริมงคล เกิดความหมายที่ดีนำมาซึ่งความรู้สึกที่สมปรารถนา

1.2 การแทนด้วยความหมาย หมายถึง ภาพต่างๆ ทั้งเครื่องประดับตกแต่ง สิ่งของ เครื่องใช้ ดอกไม้ ต้นไม้ ผลไม้ และสัตว์ ต่างมีความหมายที่เป็นสิริมงคลในตัวอยู่แล้ว จนถูกนำมาใช้ในความหมายของสิริมงคล

1.3 คำพูดมงคล ซึ่งถูกนำมาใช้ในโอกาสวาระต่างๆ โดยส่วนใหญ่จะมี 4 ตัวอักษรจนบางคำพูดได้กลายเป็นสำนวน สันกะทัดรัด ได้ใจความลึกซึ้ง และครอบคลุม บางคำพูดเมื่อดูจากตัวอักษร ก็สามารถเข้าใจความหมายของสำนวนได้โดยไมยาก

2. ศึกษาวิวัฒนาการมรดกเงิน

ผลการวิจัยภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน ด้านวิวัฒนาการมรดกเงินในเรื่องของแนวคิด คติความเชื่อ ประเพณี และอัตลักษณ์จีน พบว่า ผลงานศิลปะกรรมไม่ว่าจะอยู่ในภาพวาดประเภทเทพเจ้า ประเภทเด็กเล็ก หรือประเภทเรื่องราว ล้วนเป็นผลงานทางศิลปะที่มีเอกลักษณ์ คือ สีที่ใช้วาดมักเป็นสีที่มีสีสดใส ส่วนเนื้อหาหรือเรื่องราวในภาพก็มักจะเป็นเรื่องราวที่เป็นมงคล ภาพเหล่านี้ชาวจีนก็มักจะวาดและติดประดับกันในช่วงเทศกาลตรุษจีนเพื่อความเป็นมงคล ภาพและคำมงคลดังกล่าวล้วนมีนัยยะทั้งเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ทั้งเรื่องราวและบุคคล เป็นการให้ความรู้ สะท้อนวิถีชีวิต เรื่องเล่า ตำนาน โดยชาวจีนเชื่อว่าการติดภาพมงคลเช่นนี้ จะนำมาซึ่งความเจริญ ความมั่งคั่ง ความอยู่เย็นเป็นสุข อายุยืนยาวเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ส่วนภาพมงคลที่เป็นภาพเขียน เทพเจ้า หรือ บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ต่างๆ จะช่วยปกป้องคุ้มครองผู้อยู่อาศัย ขับไล่ภูติผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้านเรือน ทั้งมีความเชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏในภาพจะช่วยคุ้มครองป้องกันหรือประทานพรให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขและสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ เมื่อดูผิวเผินล้วนเป็นภาพที่เรียบง่ายแต่แท้ที่จริงแล้วมีความหมายที่แฝงไปด้วยความเป็นสิริมงคลอยู่มากมาย และมีความลึกซึ้งเป็นอย่างมาก เช่น จำนวนของสัตว์ อารูในมือของเทพเจ้า ทรงผม ชุดการแต่งกาย ตัวอักษร เป็นต้น ต่างก็มีความหมาย เพราะคนจีนจะใส่ใจในรายละเอียดของเรื่องพวกนี้ ดังนั้น จิตรกรผู้สร้างสรรค์ผลงานภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง จึงถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน ภาพมงคลตรุษจีนของหยางหลิวซิงนั้นยังมีนัยยะที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแบบที่ชาวจีนทั่วไปปรารถนา ดังเช่น เด็กอ้วนในภาพวาดแสดงถึงความปรารถนาที่จะให้ลูกหลานของตนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนปลาทองนั้น เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรือง เหลือกินเหลือใช้ เป็นต้น ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าภาพอวยพรตรุษจีนของหยางหลิวซิงนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางความคิดและความเชื่อของคนจีน ที่มีต่อครอบครัว การงาน ศาสนาและค่านิยมต่างๆ

2.1 ศึกษาวิวัฒนาการมรดกเงินด้านคติความเชื่อ

เนื่องจากยุคทองของภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงนั้นคือช่วงราชวงศ์ชิง (Wu Guoheng, 1993, น. 32) ซึ่งจิตรกรในช่วงนั้นก็คือชาวไต้หวันส่วนใหญ่ ดังนั้น เนื้อหาในภาพ

มักจะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในเรื่องเทพ เทพธิดา แต่ในปัจจุบันผู้คนได้รับการศึกษามากขึ้น ภาพฉายพรตบุรุษจีนหยางหลิวซิงจึงได้มีการพัฒนา ซึ่งไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางด้านศิลปะ แต่ยังแฝงไปด้วยความหมายที่ลึกซึ้งอีกด้วย โดยยึดเอาเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญูเป็นเนื้อหาหลัก แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านเนื้อหาสาระของภาพฉายพรตบุรุษจีนหยางหลิวซิงได้เป็นอย่างดี จากการวิจัยยังพบว่า ผลงานศิลปกรรมไม่ว่าจะอยู่ในภาพวาดประเภทเด็กเล็ก ประเภทเทพเจ้า หรือประเภทที่เป็นเรื่องราว ล้วนแสดงให้เห็นความเชื่อว่าสิ่งปรากฏในภาพและคำอวยพรจะช่วยคุ้มครองป้องกันหรือประทานพรให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขและสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ ภาพวาดมีรูปสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงระบบคติความเชื่อที่โดดเด่นและน่าสนใจ เนื่องจากให้ความสำคัญกับการอวยพรและความเป็นสิริมงคลของชีวิตเป็นอย่างมาก ขนบธรรมเนียมประเพณีในชีวิต ล้วนประกอบด้วยการให้คำอวยพรและการมอบสิ่งของที่สื่อถึงความเป็นสิริมงคล เพื่อความมุ่งหวังในชีวิตที่สุขสมบูรณ์ การมอบความปรารถนาดีผ่านคำอวยพร แฝงด้วยความหมายนัยยะทางวัฒนธรรมที่มุ่งถ่ายทอดสั่งสอน ด้วยการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและหลักธรรมเนื่องในลัทธิและศาสนาต่างๆ ทั้งความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับการเคารพบรรพบุรุษ หลักปรัชญาขงจื้อ วิถีความเชื่อแห่งเต๋า รวมทั้งหลักธรรมในพุทธศาสนาหายาน ต่างหล่อหลอมเข้าด้วยกันเป็นระบบความเชื่อเฉพาะของชาวจีน ซึ่งมักทิ้งปริศนาให้ผู้รับได้ไปขบคิดและตระหนักถึงหลักปรัชญาและคุณธรรม

2.2 ศึกษาวิถีวัฒนธรรมจีนด้านประเพณี

ผลการวิจัยภาพฉายพรตบุรุษจีนหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีนเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมจีน ด้านประเพณี พบว่า ผลงานศิลปกรรมภาพฉายพรตบุรุษจีนหยางหลิวซิงไม่ว่าจะอยู่ในประเภทเทพเจ้า เด็กเล็ก หรือเรื่องราว ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีจีนที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ที่เน้นจีนเป็นชนชาติที่รักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างมหึมา รากเหง้าต่างๆ มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นค่อนข้างมาก แม้จะอพยพไปอยู่ในมุมเมืองไกลของสังคมโลก ก็ยังเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น เมื่อถึงเทศกาลใดเทศกาลหนึ่งก็สะท้อนเป็นพลังให้เห็นกันอย่างน่าทึ่ง ทั้งด้านประเพณี พิธีกรรม หรือการแสดง เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความโดดเด่นของชาวจีนได้อย่างชัดเจน รวมไปถึงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตด้านขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในชีวิตประจำวัน ประเพณีที่ปรากฏในผลงานภาพฉายพรตบุรุษจีนหยางหลิวซิง เช่น ประเพณีการติดภาพมงคลฉายพรตบุรุษจีน ประเพณีบวงสรวงพระจันทร์ ประเพณีประดับโคมไฟ ประเพณีเล่นว่าวในเทศกาลเซ็งเม้ง ประเพณีเก็บเกี่ยวผลผลิต ประเพณีเดินขบวนยกย่องเชิดไหว้ เทพเจ้าเตาไฟ และประเพณีงานสมโภชเจ้าแม่แห่งท้องทะเล

ประเพณีเกิดขึ้นได้จากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ โดยเฉพาะชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าต่างๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ชีวิตจะประสบกับความสุขหรือความทุกข์ ส่วนหนึ่งมาจากเทพเจ้าจะดลบันดาลให้ การกราบไหว้บูชาเทพเจ้าของชาวจีน จึงถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาลจวบจนทุกวันนี้ อีกประการหนึ่ง ประเพณีจีนเกิดขึ้นเมื่อชาวจีนอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในสังคม และยอมรับขนบธรรมเนียม โดยผ่านทาง

การปฏิบัติที่เหมือนกัน จึงถูกกำหนดขึ้นตามความปรารถนาของผู้คนและสะท้อนความต้องการทางด้านจิตใจของพวกเขา เมื่อเวลาผ่านไป ข้อตกลงร่วมกันได้ถูกกำหนดขึ้น ก่อเกิดเป็นธรรมเนียมเฉพาะตัวที่มีเอกลักษณ์ สามารถค้นหาประวัติความเป็นมาและความหมายที่ซ่อนเร้นไว้ในตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ บอกกล่าวผ่านผลงานศิลปะภาพวาดอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ดังนั้น หนทางที่จะเข้าใจวัฒนธรรมของชาติจีนก็ต้องศึกษาประเพณีของชาตินั้นเอง

2.3 ศึกษาวิวัฒนาการวัฒนธรรมจีนด้านอัตลักษณ์จีน

ผลการวิจัยภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีนเกี่ยวกับวิวัฒนาการวัฒนธรรมจีน ด้านอัตลักษณ์จีน พบว่า ผลงานศิลปะกรรมภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในประเภทเด็กเล็ก ประเภทเทพเจ้า หรือประเภทที่เป็นเรื่องราว ล้วนมีแนวคิดหลักในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจีน อาทิ หน้าตาและทรงผมที่บ่งบอกถึงชาติพันธุ์จีน การแต่งกายของชาวจีน ภาษาจีน อักษรจีน และภาพวาดศิลปะจีน โดยความเป็นจีนที่แสดงออกมานั้นเป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นจีนดั้งเดิมและจีนสมัยใหม่ อัตลักษณ์ที่สอดแทรกอยู่ในภาพอวยพรตรุษจีนจึงเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบผสมผสาน มีความร่วมสมัย โดยรูปแบบของอัตลักษณ์ที่นำเสนอนั้นมีทั้งในแง่รูปลักษณ์ภายนอกที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และอัตลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ภายในเนื้อหา มีการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น การใช้ภาษาจีน อักษรจีน และศิลปะจีน เป็นต้น กล่าวได้ว่า ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงก็เป็นเครื่องมือที่คนจีนใช้เน้นความเป็นจีนลงไปให้สังคมรับรู้ สามารถสะท้อนความเป็นจีนในวิถีการดำเนินชีวิต ผ่านทางภาพที่ให้ความหมายที่สามารถตีความเป็นสิริมงคลได้

การเป็นพื้นที่ปิดของประเทศจีนในอดีต ได้ทำให้ภารกิจการสร้างชาติมีความเหนียวแน่น การแสดงและสำนึกถึงตัวตนในทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ นับตั้งแต่ ภาษาจีน ตัวอักษรจีน ชาติพันธุ์จีน การแต่งกายแบบจีนและศิลปะจีน ที่มีความเป็นอัตลักษณ์จีนอย่างไม่ได้หยุดนิ่ง มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา จึงเป็นธรรมดาที่การปรับเปลี่ยนเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งลักษณะเฉพาะของความเป็นจีนสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ปัจจุบันมีการพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นจีนผ่านการสัมผัสกับวัฒนธรรมจีน ทำให้สาระสำคัญและสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือความเข้มแข็งของความเป็นจีนในทุกๆ ด้าน แม้แต่รัฐบาลจีนเองก็มีบทบาทในการส่งเสริมและปูพื้นฐานทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์แบบจีน การรักษาชาติพันธุ์จีน คือ การพูดภาษาจีน เขียนอักษรจีน การรักษารูปแบบการแต่งกาย คือ การสวมใส่ชุดกี่เพ้าหรือถึงจวบจนปัจจุบัน การรักษาศิลปะ คือ การวาดภาพรูปแบบจีน กล่าวได้ว่า การธำรงอัตลักษณ์ของประเทศจีนคือการธำรงไว้ซึ่งภาษา ศิลปวัฒนธรรม และมาตุภูมิให้คงอยู่ตลอดไปนั่นเอง

อภิปรายผล

ภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง แสดงให้เห็นถึงบริบทของภาพด้านภาษาและความหมาย ผ่านทางคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และอัตลักษณ์จีน อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชาวบ้านกับศิลปะการวาดภาพได้อย่างลงตัว สามารถกล่าวได้ว่า ภาพแต่ละภาพสะท้อนจิตวิญญาณของศิลปินผู้วาดได้อย่างมีเสน่ห์ เป็นร่องรอย

ศิลปวัฒนธรรมรูปแบบทางภาคเหนือของจีน อยู่เคียงคู่กับภาพอวยพรตรุษจีนถาวฮวาอู้ เมืองซูโจว ซึ่งเป็นร่องรอยศิลปวัฒนธรรมรูปแบบทางภาคใต้ของจีน จนเกิดประโยคที่ว่า “หนานถาวเป่ย์หลิว” (南桃北柳) แปลว่า แดนใต้ถาวฮวาอู้ ถิ่นเหนือหยางหลิวซิง

บริบทของภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีน หมู่บ้านหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน อุดมไปด้วยเทคนิคศิลปะการผลิตภาพด้วยวิธีเครื่องพิมพ์เครื่องวาด พิมพ์ละเอียด ประณีตงดงาม สีสันโดดเด่น ดังประโยคที่ว่า “เจียเจียอยู่เตียนหร่าน อยู่ชานดานซิง” (家家会点染, 户户善丹青) ซึ่งแปลว่า ทุกบ้านแต่งแต้มลงสีเป็น ทุกเรือนเชี่ยวชาญการวาดภาพ (Xie Guihua, 2004, p. 10) ดังนั้น คนในหมู่บ้านหยางหลิวซิงจึงมีความผูกพันกับภาพอวยพรตรุษจีนตั้งแต่เด็ก บางคนสามารถวาดภาพลงสีเองได้ตั้งแต่อายุ 3 ขวบ แม้กระทั่งผู้สูงอายุก็สามารถวาดภาพลงสีได้เช่นกัน

บริบททางด้านเนื้อหาของภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง เริ่มแรกจะมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จเรื่องเทพเจ้า เห็นได้จากผลงานภาพอวยพรตรุษจีนรูปเทพเจ้าจางซุ่ย ชาวจีนติดประติมากรรม เพราะเชื่อว่าสามารถขับไล่วิญญาณร้ายได้ ต่อมาเนื้อหาของภาพจะเน้นเป็นภาพเด็กเล็กอ้วนท้วน เพื่อแสดงความปรารถนากายในจิตใจของมนุษย์ที่ต้องการความอุดมสมบูรณ์ในด้านต่างๆ ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาเทคนิคการพิมพ์ ทำให้ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงเป็นแบบเครื่องพิมพ์เครื่องวาด โดยใช้แม่พิมพ์ไม้แกะสลักพิมพ์ประณีต ทำให้ภาพพิมพ์ลวดลายงดงามคมชัด แล้วนำมาแต่งแต้มเติมสีด้วยมืออย่างวิจิตรบรรจง ทำให้ผู้คนรู้สึกว่ามีค่ามากขึ้น เกิดขึ้นภายในบ้าน เนื้อหาหลักของภาพอวยพรตรุษจีนจึงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลที่สอดคล้องกับความร่ำรวย ความอุดมสมบูรณ์ ความปลอดภัย การมีทายาทสืบสกุล เป็นต้น ภาพอวยพรตรุษจีนเหล่านั้นหล่อหลอมความมุ่งมาดปรารถนาของผู้คนเป็นหนึ่งเดียว ดังตัวอย่างผลงานภาพเหลียนเหนียนไห่ยวี่ 《莲年有余》ภาพจินยวี่หม่านถาง 《金玉满堂》ภาพถิงซิงเฟิงเหนียน 《同庆丰年》ภาพอู่จื้อตั่วเหลียน 《五子夺莲》 เป็นต้น

ภาพประกอบ 1 เหลียนเหนียนไห่ยวี่ 《莲年有余》สื่อความหมายเหลือกินเหลือใช้ทุกปี
ที่มา: 天津年画张·莲年有余. 2555

จากการศึกษาบริบทของภาพและคำมุงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง พบว่า ผลงานภาพ เหลียนเหนียนไห่ยวี่วี่ 《莲年有余》 มีชื่อเสียงมากที่สุด เนื้อหาของภาพ มีเด็กเล็กนั่งอุ้มปลา ใน มือถือดอกบัว บนศีรษะด้านขวาถักผมเปีย ด้านซ้ายทัดดอกไม้ ภาพนี้มีความพิเศษตรงที่ หากมอง จากด้านซ้ายจะเห็นเป็นเด็กผู้หญิง หากมองจากด้านขวาก็จะเป็นเด็กผู้ชาย แสดงถึงความมุ่งหวัง ของชาวจีนที่อยากให้ครอบครัวของตนมีทั้งลูกสาวและลูกชาย ในภาพใช้อักษรจีน คำว่า “เหลียน เนียนไห่ยวี่วี่” (莲年有余) มีความหมายอันเป็นมงคลว่า เหลียนกินเหลือใช้ทุกปี ปัจจุบันทางสำนัก งานเขตหยางหลิวซิงนำผลงานภาพนี้มาสร้างเป็นประติมากรรม เพื่อเป็นสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้าน หยางหลิวซิง

ภาพประกอบ 2 ประติมากรรมเหลียนเหนียนไห่ยวี่วี่ สัญลักษณ์ประจำหมู่บ้านหยางหลิวซิง
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555

ปัจจุบันภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงมีราคาสูงมาก ซึ่งราคาของแต่ละภาพจะแตกต่างกัน ตรงที่ความซับซ้อนของลวดลายและเนื้อหา โดยเฉลี่ยภาพละประมาณ 300-1,000 หยวน หรือ ประมาณภาพละ 1,500-5,000 บาท ทำให้ชาวจีนนิยมภาพอวยพรตรุษจีนจากการพิมพ์แบบธรรมดา มากกว่า เพราะมีราคาถูก ราคาภาพละประมาณ 25-100 บาท จากปัจจัยนี้เองทำให้บรรดาจิตรกร ผู้สืบทอดงานศิลปะสาขานี้ต้องคิดค้นลวดลายของภาพให้ทันสมัยทันกระแสโลก สร้างสรรค์องค์ ความรู้ใหม่ๆ และเนื้อหาควรจะต้องตามความต้องการของตลาด ซึ่งปรากฏให้เห็นตามร้านจำหน่าย ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของจางเค่อเฉียน ที่กล่าวว่า ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงไม่เพียงแต่ยึดตามประเพณีดั้งเดิม แต่ก็มีแนวคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพื่อเน้น ความสวยงามของภาพ ซึ่งบางส่วนได้ผสมผสานกับภาพวาดจีน โดยใช้เทคนิคการวาดภาพสีน้ำมัน แบบตะวันตก ซึ่งภาพวาดของหยางหลิวซิงได้มีการปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามความ ต้องการของผู้คน ในด้านศิลปะที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น ปัจจุบันมีการปรับวิธีการวาด การลงสี และ เนื้อหาให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด (สัมภาษณ์วันที่ 12 มกราคม 2555. จางเค่อเฉียน) เช่น ผลงานภาพอวยพรตรุษจีน ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโอลิมปิกเกมส์ ใช้ชื่อภาพว่า "ป๋ายจื่ออิงอ้าวยวี่น" 《百子迎奥运》 สื่อความหมายถึง เด็กชายร้อยคนต้อนรับการเป็นเจ้าภาพโอลิมปิก "ปักกิ่งเกมส์" ทำให้ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงได้รับความนิยมมากขึ้น และสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในงาน

ศิลปหัตถกรรมรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น งานแกะสลัก งานปั้น งานตัดกระดาษ งานปัก เป็นต้น ชาวจีนยังได้นำภาพอวยพรตรุษจีน หยางหลิวซิงไปประยุกต์ใช้เป็นลวดลายตกแต่งในข้าวของเครื่องใช้ของที่ระลึกประเภทต่างๆ มากมาย เช่น ลายบนปลอกหมอน ลายบนทัฟฟี ลายบนแก้วน้ำ ลายบนถ้วยน้ำชา ลายบนสมุดโน้ต ลายบนที่คั่นกระดาษ ลายบนของเล่นเด็ก ลายบนเหรียญกษาปณ์ ลายในขวดยานัตถุ์ ลายบนจิตรกรรมฝาผนัง ลายบนวาว ลายบนปฏิทิน ลายบนฉากัน ลายบนไฟ ลายบนก้อนอิฐประดับกำแพง ลายบนดวงตราไปรษณียากร ลายบนดินเหนียว ฯลฯ หรือแม้กระทั่งในงานเทศกาลโคมไฟก็มีปรากฏลายภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงมีอิทธิพลต่องานศิลปะประเภทอื่นด้วย สรุปได้ว่า บริบทของภาพและคำมงคลของภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงมีความเป็นลัทธิมงคลที่ชาวจีนชื่นชอบ สามารถตอบสนองความต้องการปรารถนาของผู้คนในทุกๆ เรื่องได้เป็นอย่างดี นำมาซึ่งการนิยมประดับตกแต่งในเทศกาลตรุษจีน ผู้คนมักจะกล่าวว่า “ตงอี้จาง ซืออี้จาง เทียจ้ายอู หลี่เลียงถางถาง” (东一张, 西一张, 贴在屋里亮堂堂) แปลว่า ภาพอวยพรตรุษจีนทางตะวันออกภาพหนึ่ง ทางตะวันตกภาพหนึ่ง ติดในห้องสว่างไสวเด่นเป็นสง่า (Feng Jicai, 2007, p. 80) กล่าวได้ว่าทุกอาคารบ้านเรือน ทุกสถานที่สามารถพบเห็นภาพอวยพรตรุษจีนนี้ได้อย่างแพร่หลาย

ภาพประกอบ 3 ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงโอลิมปิก "ปักกิ่งเกมส์"
ที่มา: 天津年画张.百子迎奥运. 2555

ภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมจีนได้อย่างกว้างขวาง ทั้งด้านคติความเชื่อ ประเพณีและอัตลักษณ์จีน ดังประโยคที่ว่า “เยวี่เหียนฮว่า จือเหียนฮู ลวินเหียนเว่ย เหียนฮว่าหลี่ผิน” (阅年画, 知年俗, 寻年味, 年画里品) แปลว่า อ่านภาพอวยพรตรุษจีน รู้รู้ประเพณีนิยม แสวงหาบรรยากาศแห่งปี ที่มีอยู่ในภาพอวยพรตรุษจีน (Shen Hong, 2007, p. 35) ทำให้รู้ว่าภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิงมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ มีความสำคัญใกล้ชิดกับวิถีชีวิตชาวบ้านมากที่สุด (สัมภาษณ์วันที่ 20 ธันวาคม 2554. วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์) สามารถบันดาลความสุข ความสมหวัง สะท้อนภูมิปัญญาและกุศโลบายของบรรพบุรุษชาวจีนที่ได้คิดขึ้น และได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสังคมชาวจีนมาช้านาน

หมู่บ้านหยางหลิวซิงมีแม่น้ำฮวงโหไหลผ่านเป็นเส้นทางรูปสามเหลี่ยม ทำให้มีผู้คนลงหลักปักฐานเพื่อดำเนินชีวิต จนกลายเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ การคมนาคมก็สะดวกสบาย มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน เมื่อมีผู้คนอาศัยอยู่มากมาย ก็ย่อมมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับความเชื่อ ประเพณี และอัตลักษณ์ของความเป็นจีน เห็นได้จากการเคารพเทพเจ้า เช่น ไหว้บรรพชน ติดคำกลอนคู่ จุดประทัด ติดภาพอวยพรตรุษจีน เป็นต้น ทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าชาวจีนมีความมุ่งมั่นที่จะดำรงตนเจริญรอยตามความหมายและคำอวยพรที่เป็นสิริมงคลดังที่ปรากฏในภาพ เมื่อมีแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อแต่ในสิ่งที่เป็สิริมงคลแล้ว การค้นหาสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมงคลแก่ตนเองนั้นจึงเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต ที่มีหลักของลัทธิธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ ทำให้เข้าใจในธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งย่อมทำให้มองเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่บนโลกเดียวกันมากขึ้น เพราะความหมายของคำมงคลนั้นคือคุณค่าของการเข้าใจธรรมชาติ เพื่อให้อยู่อย่างมีความสุข และสมปรารถนาทุกประการ

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างจากภาพและคำมงคล 3 กลุ่ม คือ

1. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทเทพเจ้า
2. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทเด็กเล็ก
3. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทที่เป็นเรื่องราว

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทเทพเจ้า ล้วนแสดงให้เห็นว่าชาวจีนมีความเคารพนับถือเทพเจ้าอย่างแพร่หลาย ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าหยั่งรากลึกลงในจิตใจชาวจีนมาตั้งแต่โบราณ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีมาโดยลำดับ จนกระทั่งยุคเฟื่องฟูของนักปราชญ์ เช่น เล่าจื๊อ (老子) ขงจื๊อ (孔子) ฯลฯ มีการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมและคำสอนจากพุทธศาสนา มหายาน ซึ่งเป็นหลักธรรมและปรัชญาชีวิต จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชาวจีนในที่สุด ผสมกับประเทศจีนเป็นสังคมเกษตรกรรม มีความผูกพันกับธรรมชาติ เน้นอนที่สุดย่อมที่จะต้องเผชิญกับภัยต่างๆ ตามธรรมชาติ ผู้คนจึงต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เทพเจ้าจึงเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ด้วยความเชื่อว่าเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือเป็นไปตามการดลบันดาลของเทพเจ้าหรือทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามความประสงค์ของเทพเจ้า ผู้คนจึงเกรงกลัวและเคารพบูชา อธิษฐานขอพรให้เทพเจ้าช่วยคุ้มครองและปัดเป่าภัยอันตรายทั้งปวง จึงมีการเซ่นไหว้เกิดขึ้น และเกิดเป็นแนวความคิดเรื่องเทพเจ้า ทำให้ภาพของเทพเจ้าอยู่ในรูปลักษณะต่างๆ

ภาพประกอบ 4 เทพจงชุย เทพเจ้าแห่งการปราบภูตผีปีศาจ
ที่มา: 艺品轩年画艺术网.钟馗. 2555

2. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทเด็กเล็ก ล้วนแสดงถึงควมมีชีวิตชีวา สนุกสนานครึกครื้นรื่นเริง สะท้อนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ความเป็นสิริมงคล และความหวังของชาวจีน ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทเด็กเล็กเหล่านี้ ได้มีการใช้รูปสัญลักษณ์จากพืช ผัก ผลไม้ สัตว์ต่างๆ และสิ่งของที่เป็นมงคลอื่นๆ เป็นองค์ประกอบของภาพ แต่จุดเด่นยังคงอยู่ที่เด็กเล็ก ซึ่งมีลักษณะอ้วนจ้ำม่ำ จุดนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนเห็นความสำคัญของเด็ก เนื่องจากจีนนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม การมีลูกหลานมากมายนอกจากจะเป็นการสืบทอดวงศ์ตระกูลแล้ว ยังหมายถึงการมีแรงงานในการทำเกษตรกรรมอย่างเพียงพอ เมื่อมีแรงงานการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรก็ทำได้ง่ายตายส่งผลให้มีกินมีใช้ ดังนั้นเด็กจึงถือได้ว่าเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ทำให้ภาพอวยพรตรุษจีนจึงมีภาพประเภทเด็กเกิดขึ้น และในอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือ เด็กเหล่านี้จะเป็นส่วนผลักดันให้ครอบครัวมีความอบอุ่น เป็นระบบครอบครัวใหญ่ที่สมบูรณ์

3. ภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซิง ประเภทที่เป็นเรื่องราว ล้วนสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนในแง่ต่างๆ เช่น เรื่องราวที่สะท้อนสภาพทางการเมืองและสังคมมนุษย์ในอดีตได้อย่างชัดเจน เต็มไปด้วยปรัชญาความคิด เรื่องราวที่สะท้อนตัวตนของมนุษย์ในเรื่องการยึดติดซึ่งอำนาจ ลาภยศ ชื่อเสียง เงินทอง เรื่องราวที่สะท้อนสภาพบ้านเมืองในสมัยจ้านกว๋อ

ภาพประกอบ 5 เด็กชายห้าคนแย่งผักบัว สื่อความหมายถึงการมีทายาทสืบสกุล
ที่มา: 天津年画张·五子夺莲. 2555

ซึ่งมีการแบ่งแยกประเทศและแย่งชิงอำนาจครองความเป็นใหญ่ เรื่องราวที่สะท้อนสภาพบ้านเมืองที่เกิดการแตกแยกกันภายในระหว่างราชสำนักอันกับพวกชนเผ่าเร่ร่อนขงหนู (匈奴) จนนำมาซึ่งนโยบายการแต่งงานเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เรื่องราวที่สะท้อนแนวคิดทางศิลปะที่สอดแทรกปรัชญาของนักปราชญ์ขงจื๊อ (孔子) ที่ต้องการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและกลมกลืน เรื่องราวที่สะท้อนสภาพสังคมเกษตรกรรม ที่ให้ความสำคัญเรื่องการอยู่กันอย่างมากร เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมสมัยปลายราชวงศ์ชิงที่ถูกบังคับให้เปิดประเทศรับตะวันตก ทำให้สังคมชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นความทุกข์ของชาวจีนภายใต้การปกครองของพวกมองโกล เรื่องราวที่สะท้อนสถานภาพของสตรียุคสมัยอันที่ถูกกีดกันด้านการศึกษา ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เรื่องราวที่สะท้อนระบบจักรพรรดิจีนซึ่งมีอำนาจสูงสุดของประเทศ สามารถสะท้อนคติความเชื่อที่จักรพรรดิเปรียบเสมือน ไอรสแห่งสวรรค์ เรื่องราวที่สะท้อนหลักคำสอนที่เน้นการปลูกฝังเรื่องความประพฤติที่ดีงาม การเคารพบิดามารดา ความกตัญญูต่อเวทีย ความมีเมตตากรุณา ความผูกพันและสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัว แนวทางการประพฤติและปฏิบัติตนในสังคม และให้ความสำคัญต่อการศึกษาล่าเรียน เรื่องราวที่สะท้อนแนวความคิดเกี่ยวกับเสน่ห์ความงามของอิสตรี ที่มีไข่เพียงความงามที่มองเห็นกันจากรูปลักษณ์ภายนอกหากเป็นความงามจากความคิด ทัศนะ บุคลิกตัวตน การแสดงออก การดำเนินชีวิตที่เป็นที่ชื่นชมและเป็นแบบอย่างของสังคมในยุคสมัยนั้น รวมทั้งสะท้อนบทบาทของสตรีที่ทำให้สถานการณ์บ้านเมืองพลิกผันถึงขั้นอาณาจักรล่มสลาย หรือเป็นจุดเปลี่ยนของประวัติศาสตร์ เรื่องราวที่สะท้อนเรื่องการเลือกสภาพแวดล้อมในการสั่งสอนลูก แสดงให้เห็นว่าคนเราควรจะเลือกอยู่ใกล้คนดี เรื่องดี และสิ่งที่ดีงาม เรื่องราวที่แสดงให้เห็นเรื่องราวความรักชายหญิง ความลุ่มหลงในโลกียะของมนุษย์ และความเสื่อมของระบบศักดินาของจีนในสมัยราชวงศ์ชิง โดยสะท้อนผ่านครอบครัวตระกูลชั้นสูง เรื่องราวที่สะท้อนหลักของความกลมกลืนและความเป็นเอกภาพของธรรมชาติ ในการ

จัดสวนรูปแบบจีน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นสุนทรียศาสตร์ และปรัชญาของชาวจีน เรื่องราวที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้าน แสดงให้เห็นกิจกรรมการเล่นว่าวในเทศกาลเซ็งเม้ง และสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องการขับไล่ภัยพิบัติหรือความเจ็บป่วย ชาวบ้านก็จะเขียนชื่อของตัวเองไว้บนว่าว เมื่อว่าวลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าแล้วสายขาด ว่าวก็จะลอยไปตามลม ถือว่าได้ปล่อยความโชคร้ายอัปมงคลออกไป เรื่องราวที่แสดงให้เห็นการเล่นพื้นบ้านด้วยการเดินไม้ขาหยั่ง มีการร้องรำทำเพลงประกอบเสียงดนตรี เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ที่ต้องการมีความรักอย่างอิสระเสรีในวัยหนุ่มสาว แต่ก็ต้องขัดกับระบอบจารีตประเพณีดั้งเดิมของสังคมศักดินา เป็นต้น

ภาพประกอบ 6 เฉลิมฉลองฤดูกาลเก็บเกี่ยว สื่อความหมายถึงพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์
ที่มา: 天津年画张. 同庆丰年. 2555

สรุปว่า เนื้อหาของภาพและคำมงคลอวยพรตรุษจีนทางหลวงหลิวซิงและวิถีวัฒนธรรมจีนที่ปรากฏในภาพ มีความหลากหลาย อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสาระและจินตนาการ เป็นสิริมงคลและมีรสนิยม ผสมผสานทั้งงานวาดและงานแกะสลักเข้าด้วยกัน มีมือแกะสลักละเอียดประณีต ภาพวาดมีชีวิตชีวา สีสันสวยสดงดงาม จนกลายเป็นภาพปีใหม่ที่มีชื่อเสียงของจีน และเป็นตัวแทนศิลปะภาพปีใหม่ของจีน อีกทั้งมีฐานะสำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมของนครเทียนจินและวัฒนธรรมพื้นบ้านของจีนด้วย ดังนั้น การอนุรักษ์ภาพอวยพรตรุษจีนทางหลวงหลิวซิง จึงมีความสำคัญต่อการวิจัยวัฒนธรรมจีนทั้งทางด้านความเชื่อ ประเพณี ตลอดจนอัตลักษณ์ของประเทศจีน ให้อยู่คู่ชุมชนหมู่บ้านทางหลวงหลิวซิงสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีนจากหมู่บ้านทางหลวงหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีนเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาในกลุ่มภาพและคำมงคลจากภาพพิมพ์แกะสลักไม้อวยพรตรุษจีนให้กว้างออกไป อาจครอบคลุมแหล่งกำเนิดของภาพอวยพรตรุษจีนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมากที่สุด 4 แหล่ง คือ 1) ภาพของหมู่บ้านทางหลวงหลิวซิง นครเทียนจิน (天津杨柳青) 2) ภาพของเมืองถาวฮวาฉู่ นครหูโจว มณฑลเจียงซู

(苏州桃花坞) 3) ภาพของเมืองเหว่ยฝางมณฑลซานตง (山东潍坊) และ 4) ภาพของเมืองเหมียนจู มณฑลเสฉวน (四川绵竹) และควรเพิ่มประเภทของภาพและคำมงคลให้ครบทุกประเภท ไม่เจาะจงเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง

2. ภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซึ่งยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักสำหรับชาวไทยมากนัก จากหลักฐานภาพอวยพรตรุษจีนที่ปรากฏในประเทศไทยนั้น จะมีเพียงกลุ่มประเภทเทพเจ้า ที่พบเห็นได้มากที่สุดคือ เทพเจ้าเหมีนเสิน (门神) เป็นภาพวาดบนประตูทางเข้าของศาลเจ้าจีนในประเทศไทย ดังนั้นจึงควรที่จะนำภาพอวยพรตรุษจีนหยางหลิวซึ่ง กลุ่มประเภทต่างๆ มาเผยแพร่อย่างเป็นรูปธรรมและนำมาสู่การประยุกต์ใช้ภาพเหล่านั้นในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง เช่น นำมาทำเป็นการ์ดภาพ ส.ค.ส.อวยพรปีใหม่ หรือนำมาเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังตามศาลเจ้าจีน สมาคมจีน ศาลาจีน หรือนำมาเป็นภาพประดับตกแต่งบ้าน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กัทร สุนพงษ์ศรี. (2550). *ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิตรา ก่อฉันทเกียรติ. (2545). *ชุมทรัพย์ความรู้ซ่อนอยู่ในคำจีน*. กรุงเทพฯ: จิตรา
- นริศ วศินานนท์. (2551). *ร้อยเรียงเคียงปัญญา เรียนรู้ภาษาจากวัฒนธรรมจีน*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ
- . (2551). *ศาสตร์ศิลป์วัฒนธรรมจีน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล.
- (2552). *108 สัญลักษณ์จีน*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น
- . (2553). *108 สิ่ง มิ่งมงคลจีน*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น
- พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2540). *ฮก ลก ชิว: โชค ลาก อายุยืน*. กรุงเทพฯ: มติชน
- มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์. (2550). *ตามรอยมรดกวัฒนธรรมจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: มุมมองจากจิตรกรรมฝาผนัง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาณี ปิยพสุนทร. (2550). *ร้อยเรียงเรื่องเล่าภาพมงคลจีน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ
- ส. พลายน้อย(นามแฝง). (2542). *ประเพณีจีน: รวมขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและความเชื่อของคนจีน*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง
- 冯骥才(Feng Jicai). (2007). *中国木版年画集成: 杨柳青卷*.北京: 中华书局出版社.
- 黄全信(Huang Quanxin). (2003). *中华五福吉祥图典*. 北京: 华语教育出版社.
- 霍庆有(Huo Qingyou), 俞彬文(Yu Binwen). (2008). *中国民间杨柳青年画技法*.北京: 中国劳动保障出版社.
- 潘嘉来(Pan Jialai). (2008). *中国传统木板年画*. 北京: 人民美术出版社.
- 沈泓(Shen Hong). (2007). *寻找逝去的年画: 杨柳青年画之旅*. 长春: 吉林人民出版社.
- 天津年画张. 百子迎奥运.[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://news.enorth.com.cn/system/2007/03/29/001590443.shtml> (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กุมภาพันธ์ 2555)
- 天津年画张. 莲年有余.[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://special.cpst.net.cn/20101012/>

mknh/jpjs/2010__10/288334092.html (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กุมภาพันธ์ 2555)
 天津年画张. 同庆丰年. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tjwh.gov.cn/whysz/0906meishu/images/6-04.jpg> (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กุมภาพันธ์ 2555)
 天津年画张. 五子夺莲. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tjnhz.com/upfile/38936.jpg>
 (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กุมภาพันธ์ 2555)
 吴国恒(Wu Guoheng), 李光江(Li Guangjiang).(2006). 杨柳青年画鉴赏集.天津 :
 天津人民美术出版社.
 谢桂华(Xie Guihua). (2004). 民间年画.石家庄 : 河北少年儿童出版社.
 艺品轩年画艺术网. 钟馗. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.yangliuqingnianhua.com/cppic/20101172017462.jpg> (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กุมภาพันธ์ 2555)
 郑军(Zheng Jun).(2005). 民间吉祥图案. 北京 : 北京工艺美术出版社.

บุคลากรกรม

ก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ. (2555, 6 เมษายน). สัมภาษณ์. ที่บ้านเลขที่ 34/18 (14) ซอย 50/1 แขวง
 บางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร.
 จางเจินกว๋อ (张振国) (2555, 10 มกราคม). สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง นครปักกิ่ง.
 สาธารณรัฐประชาชนจีน.
 จางเค่อเฉียง (张克强) (2555, 12 มกราคม). สัมภาษณ์ ที่ร้านจำหน่ายภาพอวยพรตรุษจีน
 เหนียนฮว่าจาง ถนนหมิงซิง หมู่บ้านหยางหลิวซิง นครเทียนจิน สาธารณรัฐประชาชนจีน.
 วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์. (2555, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์. ที่บ้านเลขที่ 1854 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 65
 แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร.